

LUCZA BÉLA
Megjártam a Hadak útját

1936. szeptember 23-án Debrecenben láttam meg a napvilágot ötödik gyermekként az egykori Demke Klinikán, amely azóta már megszűnt, s ahol születésemkor Édesanyám szakácsnő volt, és a nővérszálláson laktunk nyolchónapos koromig. Édesapámat nem ismerhettem, mert az országot járva vállalt munkát, és csak ritkán jött haza. Pár hetes lehettem, mikor meghalt.

Testvéreim már menhelyen éltek – hasonló sors várt rám is: nyolchónapos voltam, amikor Debrecenben Kulybus néni vett magához, aki csak „kis rucá”-nak hívott. Mindössze négy évet töltöttem nála, ameddig meg nem született fia kislánya, ezért visszadott a menhelyre. Onnan Hajdúszoboszlóra kerültem, ahonnan még aznap este megszöktem: reggelre – a sínek mellett – hazagyalogtam Édesanyámhoz Debrecenbe. Sajnos, csak két évig maradhattam, majd – egy apáca jóvoltából – a nagykállói Pallagi családnál éltem: disznót és kacsákat ettettem, vizet hordtam, és gallyakat gyűjtögettem az erdőben.

Nyolcévesen kezdtem az első osztályt, s az egyik tanárnő kiderítette, hogy az iskolánkba jár egy másik Lucza – János –, aki nem más, mint a két évvel idősebb Bátyám! Minő szerencse és isteni kegyelem – csoda. Attól a pillanattól kezdve a Bátyám védelme alatt álltam: senki sem mert bántani, csúfolni, gúnyolni, mert megvédett. Sajnáltam, hogy mindössze két évet tanulhattam abban az iskolában, mert 1945 telén – a legidősebb testvérem, Gyula hívására – gyalog mentem a 22 km-re lévő Nyírbátorba, hogy a már ott lakó Édesanyámmal és testvéreimmel élhessek. Útközben részeg román katonák felvettek a szeke-
 rükre, de az első adandó alkalommal – még Nyírbátor előtt 2 km-rel – egy tanyánál leugrottam. Még szerencse, hogy gyermekként ép bőrrel megúsztam – akkor még nem lóttak utánam. Ki gondolta volna, hogy egy évtizedre rá a szovjet katonák már nem lesznek oly kegyesek: hidegvérrel lőnek majd le.

Újdonsült tanyai ismerőseimnek nagyon sokat köszönhetek: felkutatták Édesanyám testvérét, Ida nénit – akit ismertek is –, aki átvitt Édesanyámhoz, s ráadásul összehozta családunkat: újra együtt lehetünk mind az ötven gyermekek Édesanyánkkal Nyírbátorban.

1951-ben – 15 éves voltam akkor – vidéki diákokat toboroztak ipari tanulóknak. Pesten – a IV. kerületben, a Megyeri úton – a Kilián György Ipari Tanulmányintézetben laktam, és a Dohány utcai Általános Iskolában folyt az oktatás: köszörűsnek tanultam.

*Még bizakodva néztem a jövőbe
 1956 októberében...*

Autószerelő szerettem volna lenni, de nem úgy alakult. A hét egyik felében folyt az elméleti oktatás, majd a másik három napban gyakorlaton voltunk: a csepeli Rákosi Mátyás Szerszám- és Készülékgyárban – az egykori Weiss Manfréd Vasműben. A Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) szervezésében hetente egyszer kötelező volt lögyakorlaton részt vennünk. Fiatakként aktív tagja voltam mind a Demokratikus Ifjúsági Szövetségnek (DISZ), mind a kultúrsoportnak, mind pedig a Magyar Repülős Szövetségnek mint ejtőernyős – élsportoló voltam. DISZ-tagságomra nem vagyok büszke, de sajnos csak így lehettem – mint

„megbízható ember” – ejtőernyős sportoló.

1953 júniusában végeztem: a Szerszám- és Készülékgyárban tettem le a mestervizsgát – „négyes” kategóriában adták át a szakmunkás oklevelet. Ezt követően már egy négyágyas szobában lakhattam a Kossuth Lajos utcai nyolcszáz férőhelyes munkásszálláson.

1956-ban Csepelen a Vas- és Fémművekben, a Varrógépgyárban univerzális köszörűsként dolgoztam. Október 23-án műszakváltáskor tudtuk meg, hogy a belvárosban tüntetés van, ezért munka után a kultúrteremben gyűlést tartottunk, ahol azon nyomban elzavartuk a párttitkárt. Menten HÉV-re is ültem, és bejöttem a Boráros térre, ahol már teljes forradalmi hangulat fogadott: transzparenszeket tartó és jelszavakat skandáló diákokkal telt teherautók száguldoztak – még a villamosokon is voltak feliratok, némelyik ház ablakaiból pedig nemzetiszínű papírzászlókat lobogtattak lelkesen. A Margit híd pesti hídfőjéig villamossal mentem, de onnan nem

közlekedett tovább a 2-es villamos, mert már ott is sokan voltak. Az Országházhoz érve, az összesereglett tüntetőkkel együtt kiabáltam: „Nagy Imrét követeljük!” Civil ruhás nyomozók próbáltak minket oszlatni, de senki sem mozdult. Mikor Nagy Imre „Eltársak” köszöntéssel szólott hozzánk, kifütyültük, lehurrogtuk, de helyesbítése után megtapsoltuk, és bizakodással hallgattuk beszédét, mert vele szimpatizáltunk, hiszen reformerként ő is változást akart.

Hamar híre ment: a Rádiónál már lövik az embereket, a Sztálin-szobrot pedig döntik, ezért a tömeg oszlani kezdett, s csoportokban gyalog indultunk a helyszínekre. A Rákóczi út – Vas utca – Bródy Sándor utca útvonalon jutottam el egészen a Rádió épületének bejáratához. Útközben láttam az első áldozatok egyikét: a Vas utcai

Kórháztól kb. 15 m-re feküdt a járdán egy nemzetiszínű zászlóval letakart halott munkás – a fellebbentett zászló alól látszott, hogy hiányzott az orra és a fél homloka. Ő volt a zászlóvivő. Döbbenet és szörnyülködve néztük. Egy katonatiszt – letépve parolinját – ott zokogott mellette. A szemtanúk elmondása szerint az ávósok állták útját a tüntetőknek, hogy ne jussanak el a Rádióig, de a *Himnusz*t éneklő tömeg közé lőtték kb. tíz méterről a félíves géppisztoly egész tárát: 32 golyót. Ott, azt a szerencsétlen áldozatot látva váltam forradalmárrá és szabadságharcossá.

A Rádió ostromában fegyveresen nem vettem ugyan részt, mivel megsérült a lábam – először egy Múzeum körútról jövő, kis „32-es” magyar tank a Rádió bejáratánál a falhoz nyomott egy hasonló korú fiatalemberrel együtt.

Először az erkélyen felolvasták a 12 pontot, majd Szepesi György kezdett szellemeskedni, hogy akkor mehetünk is, oszoljunk, de a tömeg nem tágitott. Mindez abszurdnak tűnt számomra abban a helyzetben. Vártuk, hogy beolvassák az újabb követeléseket, melyeket közben hoztak: a kibővített, 16 pontot.

Az ávósok már korábban megszállták a környező házak tetejét és a Rádió épületét is, az ablakokból könnygázgránátokat hajigáltak, lövések és jajgatások hallatszottak. Mégsem mozdultunk.

A Rádió erkélyére kitett hangszóróból a követeléseket hallottuk – azt hittük, az megy élő adásként is.

„A ruszók menjenek haza!” – erre mi is ordítottuk: „Függetlenséget!” – „Sajtőszabadságot!”

Fél tíz körül a tömeget a tetőről és az ablakokból kezdték löni: visítások, jajgatások hallatszottak – a kapubejáróknál próbáltunk védelmet keresni, miközben csak úgy szikráztak a golyók az aszfalton. Az említett harckocsi mögött mentem, mikor másod-

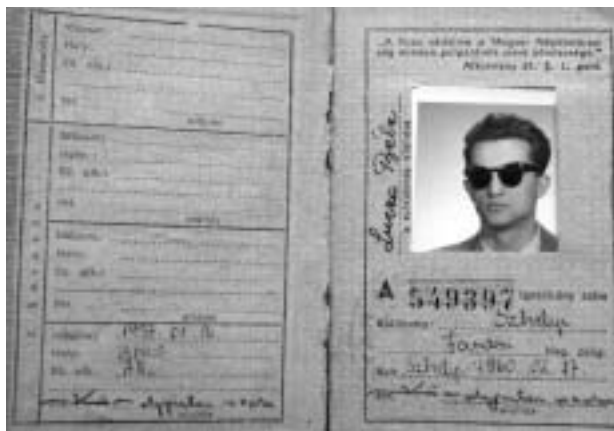
szorra egy sorozatlövés során az aszfaltról belepattant a lábamba egy golyó – én is egy kapu alá sántikáltam, miközben üvöltöttem: „Ne lőjenek!” Huszadmagammal bevitték a Vas utcai Kórházba, hogy ellássák sebesülésemet. A társalgóban teát osztottak, mi meg hallgattuk a Szabad Európa Rádiót – mialatt folyt a Rádió ostroma.

Egész éjjel folyamatosan hozták be az egyre súlyosabb sérülteket – már be sem fértek a mütöbe, ahova benézve, iszonyatos látvány fogadott: amputált kezek és lábak heverték az asztal alatt is. A lépcsőnél feküdt egy fejlövéses ember, akinek a homlokán hatolt be a lövés, és hátul jött ki – a kezét fogtam, miközben meghalt.

Volt a sebesültek között egy magas rangú ávós is, akinek három óriási, füstös lyuk tátongott a hasán: várt a sorára, hogy ellássák, de mivel addigra már rengeteg sebesült volt, mire rákerült a sor, behalt sérüléseibe. Közben derült ki, hogy előtte nem sokkal lőtte le egyik ávós közlegényét, aki – parancsát megtagadva – nem akart belelőni a Rádiónál összeverődött fegyvertelen tömegbe.

Csak másnap reggel, október 24-én, 7 óra körül engedtek ki a kórházból. Hazafelé tartva, szörnyű képek égtek be emlékezetembe: kiégett páncélautó az EMKE előtt, benne pedig öklömnnyire összezsu-gorodott és összeégett ember.

A betört kirakatokból semminek sem kelt lába. Sőt, az utcára kitett ládákban gyűjtötték az áldozatok hozzátartozóinak – abból sem vett el senki egy fillért sem. Ahogy közeledtem a Corvin köz felé, feltűnt, hogy a körüli házak ablakainak a többsége kitört: csak később tudtam meg, hogy onnan előző nap már

Katonai igazolványom

dobálták a benzines üvegeket. A Corvin közben teherautóról osztogatták a fegyvereket – én is beálltam a sorba: egy Mauser puskát és két bőrtokban töltenyeket is kaptam. Így váltam még aznap délelőtt Corvin közí fegyveres harcossá.

Felfegyverzett bajtársaimmal 8 óra tájban már fegyveres ellenálló csoporttá alakultunk a mozi pénztáránál: mi voltunk az Első Ellenállási Fegyveres Csoport. Ott ismertem meg Katona-köpenyest, azaz Iván Kovács Lászlót,¹ akit az ott egybegyűlték parancsnokká választottak, akitől a szabadságharcos igazolványt kaptam, és akinek még aznap a helyettese lettem. Elővigyázatosságból – egymást és majdani életünket védendő – mindnyájan becenevet használtunk: engem – termetem miatt – Kicsi vagy Kék svájcisapkás néven ismertek. Senkinek sem tudtuk az igazi nevét, nehogy esetleges elfogásunkkor – vallatás közben – elárulhassuk.

A mozi jobb oldalán – ha a mozi épületével szemben állunk –, az árkádok közötti épületben voltunk vagy húszan. A Parancsnokság bal oldalon volt, a Corvin köz 4. sz. alatti ház egyik első emeleti lakásában – Dr. Kramolin kórházi főorvosé volt a lakás, aki állandóan a kórházban tartózkodott, ezért rendelkezésünkre bocsájtotta.

A bérházak emeletein lévő lakásokban családoknál aludtunk, míg a Körúton a tőlünk lévő harmadik ház második emeleti egyik lakásában élő kalauznő szerzett számunkra élelmet – akit ezért később fel is akasztottak. Pár lakással arrébb, egy idős néninél ettem és aludtam aznap éjjel másodmagammal.

Október 25-én jött közénk Bibsi (Rác Lajos) és barátjával, Szöszivel (a mai napig sem derült fény kilétére) ők is Kicsinek hívtak. Mindhárman 20 év

körüli fiatalemberek lévén, úgy összebarátkoztunk, hogy egészen november 6-ig együtt voltunk.

Kora délután éppen a Rákóczi út felé indultunk, miközben feltűnt egy szovjet harcokcsi: azonnal löni kezdett. Másik két társam egy kapualjban talált menedéket, míg én egy ruhásüzlet betört kirakatán keresztül ugrottam be, ahol a padlón a már korábban ott elhelyezett halottak képek-zöldültek. Nem volt időm gondolkodni: odafeküdve közéjük, a lógó ruhák alatt vészeltem át a ruszlik elvonulását.

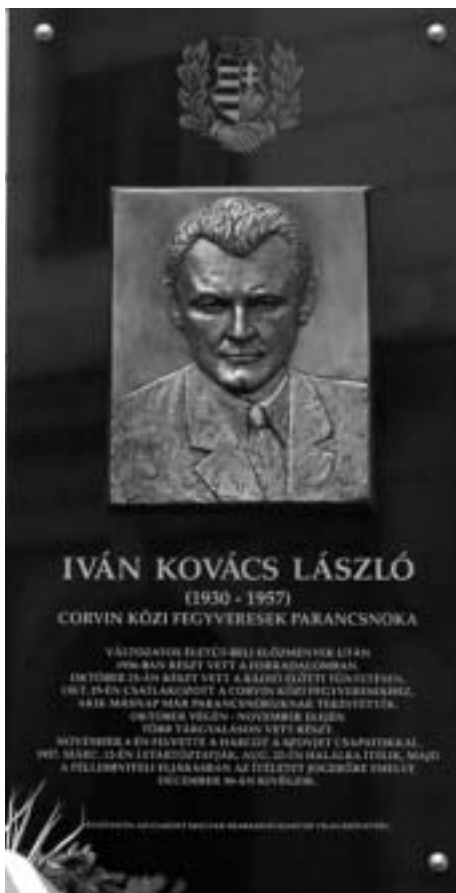
A harcok elcsitultával mint parancsnokhelyettes tizennégy társammal együtt – akikért én feleltem – teherautóval elindultunk, hogy személyautót szerezzünk parancsnokunknak, de sajnos nem sikerült. Aznap éjjel a moziban aludtunk ülve, de többször már nem, mivel végig fagyoskodtunk.

Az állomáshelyem ugyan a mozi mellett volt, de társaim egy párszor eljártak a Práter utcai iskola pincéjébe is enni, ahol az élelmet tárolták, amelyet a környék lakói adtak, valamint vidékről is hoztak adományokat. Egy ilyen teherszállítmányt hozott Trencsényi László² is.

Már jó előre fel voltak verezve a környék lakói is: maguk

készítették a házak ablakainak belső részén elhelyezett, lógó kanócú, benzines üvegeket – gyújtásra és dobásra készen.

Október 26-án éppen fegyveres szolgálatban voltam, mikor egy T-55-es harcokcsi már két lövedékével eltalálta a Kilián Laktanya első és második emeletét. Amikor lőállásba került, Falábú³ elindult ugyan felém, hogy segítségemre legyen – mint tapasztalt tüzér –, de nyomban cselekednem kellett: meghúztam az elsütő szerkezetet működésbe hozó női selyem kalapzsínórt, s – egy jól célzott lövéssel –

Emléktábla a Corvin közben

1 (Debrecen, 1930. 08. 18. – Bp., 1957. 12. 30.: felakasztották) – 1956. 10. 24.–10. 30. között a Corvin köz parancsnoka, míg aznap puccsal le nem váltották.

2 A Corvin Közi Bajtársi Közösség és az '56-os Magyarok Világszövetsége ügyvezető elnöke, a Pesti Srác Alapítvány elnöke.

3 Mesz János (Pécs, 1931. – Bp., Péterffy Kórház, 1956. 11. 16.) Falábú Jancsi /Tuskólábú régen tüzér volt, ezért – koránál fogva – szeretett az ágyúnál dirigálni. Így lett a tüzérek parancsnoka 11. 02-től: legtöbbször ő kezelte az ágyút.

sikerült egyedül harcképtelenné tennem a tankot. Míg a szovjetek ködösítettek, közben átmenekültek a mögöttük lévő tankba, és továbbálltak.

Már javában folytak a tárgyalások a Corvin közik – Iván Kovács vezetésével – és a Kilián Laktanya parancsnoksága között. Maléter már 25-én megérkezett, de nem akartak segíteni: nem adtak sem lőszer, sem tüzéségi ágyút. A végén azért mégis kaptunk – Maléter tudta nélkül! – egy tüzéségi ágyút, amelyet beállítottuk a mozi lépcsőjére. Sőt, több láda lőszerrel is elláttak minket. Volt köztünk egy félkarú katonna is, aki bravúros ügyességgel tudta a hatalmas és súlyos ágyúgolyót csőre tölteni.

Aznap érkezett Pongráz Gergely,⁴ Bajusz – akit csak Nagypofájúnak hívtam, mivel folyton dirigált és okoskodott. Egyik testvére (mivel többen is voltak ott velünk a Pongráz testvérek közül) – Gergellyel ellentétben – nagyon csendes és szolid volt.

Nekem mindig akadt egy pár vállalkozó szellemű társam, akikkel a páncélautókat lőttük ki.

Október 27-én már több napja őriztem az ágyút. Az előző napi haditettelemnek olyan híre lett, hogy még a Paris-Match fotóriportere, Jean-Perre Pedrazzini⁵ is készített velem interjút, fényképet azonban nem, mert attól tartott, hogy a határnál elveszik tőle a képeket, engem pedig akár még hátulról fotózva is felismernek és felakasztanak.

Október 28-án az Üllői úton jött felénk egy szovjet tank, amelyet asszonyok és gyermekek vettek körül, majd mi is megérkeztünk. Csodálkoztunk, hogy nem tanúsítottak ellenállást: megadták magukat. Így volt már egy harckocsink is. Mint aztán később megtudtuk, ki is végezték őket.

Később örömrivalgásban törtünk ki, mikor megtudtuk Nagy Imre bejelentését, hogy győzött a Forradalom. Örömben sokan az egész tárat az égbe lőtték a géppisztolyukból – azt hittük, egy új világ kezdődhet.

Október 29-én délelőtt engedélyt kértem Iván Kovács Lászlótól, hogy kimehessek Csepelre a fizetésemért – Bibsi és Szöszi is elkísértek.

Október 30-án délutánra értünk csak vissza. Pöttöm – a 13 éves csepeli srác, akit évek óta jól ismertem személyesen Csepelről, s aki „Kezit csókolom”-mal köszönt nekem – azt kiabálta: „Most már Gergely a parancsnok!” – nem tudtuk mire vélni, mi történhetett, míg elvoltunk. Iván Kovács – nekem mint parancsnokhelyettesének – azt mondta: „Nem akarok testvérharcot, inkább hagytam az egészséget!”

Azon a napon esett el a Köztársaság téri Pártház. Magam is odamentem – ugyancsak Bibsivel és Szöszi-vel –: kerestük mi is a lejáratozat. Addigra már csak pár halott feküdt a földön, a Pártház előtt kiterítve, de láttuk viszont a fölakasztott és megcsonkított ávóist is. A körülöttünk állók elmondták, hogy a felbőszült tömeg – miután felakasztották az ávóist –, a szájába tömtek a zsebében lévő pénzt és a fizetési céduláját is, majd meggyújtották. Elborzasztott a megperzselődött test látványa. A már üres Pártház épületében elcsodálkoztunk, mi lehet az a hatalmas, drótokkal teli tábla? Bizonyára az ország egészét behálózó telefonközpontjuk kapcsolótáblája. Kimentünk a hátsó lebetonozott udvarra is, ahol – minden híreszteléssel ellentétben – nem összekötött kezű halottak feküdtek a nem is létező, úgymond kiásott virágágyás alatt, hanem mindössze egy feltúrt virágkúpnyi földterületet találtunk – semmi mást.

Október 31-én közel pár százan harcoltunk. Éppen őrséget álltam az egyik oszlopnál, az ágyú mellett, mikor Király Béla aláírásával Szlama Árpád⁶ – akit aztán többet nem is láttam a Corvin közben – átadta nekem a nemzetőrségi igazolványt.

Aznap Iván Kovács elköszönt tőlem – akkor láttam utoljára.

November elején már bemérték a szovjetek repülő-ről a Corvin köz környékét – gránátokat lőtték ránk.

4 (Szamosújvár, 1932. 02. 18. – Kiskunmajsa, 2005. 05. 18.) – 1956. 10. 30-án magát választotta meg a Corvin köz főparancsnokának. 11. 02-ától már nem is láttam: elhagyta el az országot. 1957 tavaszától a Magyar Szabadságharcos (Nemzetőr) Világszövetség alelnöke, majd 15 évig elnöke (1982-ig). 1990-ben jött haza. 1991-től az '56-os Magyarok Világszövetsége elnöke és az '56-os Pesti Srác Alapítvány vezetője. 1999-ben megalapította – a Világba szétszóródott '56-os bajtársak adományából – az ország egyetlen '56-os múzeumát ('56-os Nemzeti Emlékmúzeum – Kiskunmajsa–Marispuszta), amelynek – 2002-ben Csete György építész tervei alapján készített és felavatott – kápolnájában nyugszik Ödön testvérével együtt, akiről Kozma Huba írt könyvet *Pongráz Ödön* címmel (Kiskunmajsa, 2006., '56-os Történelmi Alapít-

vány). Visszaemlékezését *Corvin köz – 1956* címmel írta meg (Chicago, 1982., magánkiadás, Budapest, 1989, 2004.). Róla szól Kozma Huba *Pongráz Gergely* című könyve (Lakitelek, Antológia Kiadó, 2002).

5 (1927. 01. 30.–1956. 11. 07.) Október 30-án a Köztársaság téren halálos sebesülés érte, miután éppen egy sebesült kisfiút vitt a 25. szám alatti elsősegélynek kinevezett kapualjba – hátulról érte a lövés. A Péterffy Sándor utcai kórházba vitték – 11. 07-én halt hősi halált, akárcsak Gérecz Attila (1929. 11. 20.–1956. 11. 07.) mártír költőnk is.
6 (Orosháza, 1934. 10. 03.–Bp., 2007) *Tizenöt év a pokolban* (Bp., 2006., Magyar a Magyarért Alapítvány) címmel írta meg szenvedéseit. Ugyancsak a XI. kerületben élt. Mohi Sándor–Tényi István: *1956-os nagy ítéletek* című interjúsorozatában ő is megszólalt.

November 3-án este már tudtuk, hogy hamarosan támadnak a szovjetek, mert nemhogy elvonultak volna, hanem egyre többen jöttek. Este kilőttünk egy ruszki páncélautót, egy teherautót és ágyút is a Körúton. Aznap még tizenegyen harcoltunk a csoportunkban, majd kilencen maradtunk. Mint parancsnokhelyettes őszintén megmondtam társaimnak, mi vár ránk, és felajánlottam, hogy aki úgy érzi, nyugodtan tegye le a fegyvert, és menjen el.

November 4-e hajnalán a Rádióban elhangzott Nagy Imre-bejelentés az árkádok egyik házának pincéjében ért minket – a lakóktól szereztünk róla tudomást. Nem értettük. A Corvin közti Parancsnokságon egy lélek sem volt már: kihalt a környék. Kis idő múlva halt meg helyettesem, Colos is: homlokon lőtték. Hiába óvtam, hogy ne álljon egy helyben, hanem inkább mozgó célpontként fürkéssze az árkádok alól az Üllői út sarkát. Megszorítva a kezem, csak ennyit szólt: „Hadd menjek én!” Nem hallgatott rám. Mintha kihívta volna maga ellen a sorsot: vállalta a halált. Miért? Ezt csak ő tudhatta. Nem tudtam megóvni. Csak egy, a kilencvenes években készült tévéinterjúból tudtam meg, mikor egy alak maga dicsekedte el, hogy a szemközti házból mint mesterlövész célkeresztes, éjjel is látó puskával talált homlokot valakit. Rádöbbentem: igen, Colost. Aznapra már csak heten maradtunk: ember- és lőszerhiány miatt több csoportra oszlottunk. A Práter utcai üres iskolában húztuk meg magunkat, mert mire odaértünk, már mindenki elment. Soroksárnál – a Jutadombon – még sikerült egy magyar tüzérségi alakulatnak megállítania a szovjeteket, de csak ideig-óráig.

November 5-én már olyan hideg volt, hogy majd' megfagytam egy szál ingben és a sportöltönyömben – karomon a nemzeti színű nemzetőr szalaggal –, svájci sapkában, amelyen ott díszlett a Kossuth-címer, amit még 26-án egy idős néni varrt rá, egy fekete cipőbokszos doboz tetejéről vágva ki. Olyan forrófejű és izgága voltam, hogy egy támadást sem hagytam ki: mindig mindenhol ott akartam lenni. Túlfűtött lelkesedésem lett a vesztem. Aznap hajnalban kezdték meg a szovjetek a Corvin köz és egész Budapest elleni támadást.

November 6-ától kezdve már csak kerítéseken, létrákon keresztül juthattunk udvarról udvarra. Magam is így értem el a Vajdahunyad és a Napfény utca sarkához, ahol az utca már tele volt szovjetekkel és harckocsikkal. Találkoztam egy másik fegyve-

res csoporttal, akik közül valaki – mintha megérezte volna – figyelmeztetett, hogy menjek onnan, mert csak baj lehet belőle. Honnan tudhatta?

11 óra tájban a Vajdahunyad utca 23. szám alatti ház egyik lakásának kitört ablakai mögül fürkészttem a szovjetek vonulását, de mivel észrevettek, odalóttak. Én is lőttem minden irányba, sőt, még egy gránátot is kidobtam – ezzel tűzharcba keveredtem velük. Nem hősködésből, hanem reflexből lőttem, mint addig is az elmúlt két hét során: ha lőttek, én is lőttem – pusztán beidegződésből. Még gránátot is dobtak be az ablakon, úgyhogy hiába mentem át a másik szobába: az robbant, szilánkba aprítva a szekrényt. Miután kifogyott a táram, a fürdőszobában húztam meg magam, ahonnan csak az udvar felé volt menekvés. A szovjetek egyik része a sebesültjeiket vitte, míg a többiek újabb gránátokat dobtak be. Szétlőtték a bejárati ajtót, majd egy szovjet katona rám emelte félíves villámgéppisztolyát, de nem lőtt, mert a kezem nem volt a géppisztolyomon. A hét katona és két tiszt közül ketten kirángattak az előszobába, és elvették a géppisztolyomat. A két tiszt elkezdett ütni-verní – alaposan kezelésbe vettek. A legvadabbul verő tiszt arca maradt meg örökre emlékeimben, mivel őt láttam utoljára.

Feltartott kézzel álltam, majd megfordított, és hátulról belém rúgott. Közben felé fordultam, fejbe lőtt – oldalról értek a golyók: az első lövés a szám szélét és a fogaimat érte, a másik pedig szemem világát vette el, míg a harmadik golyó a homloküregemet vitte szét a csonttal együtt. Csak azért maradhattam életben – az orvos szerint –, mert olyan nagy volt a homloküregem: ha pár milliméterrel odébb ért volna a golyó, az agyam is szétloccsan. Féloldalt összekucorogva fekvé ért a következő golyó: a lapockámnál hatolt be, a szívem fölött a bal tüdőmet vitte át, majd a nyakamon jött ki. Arra még emlékszem, hogy nyitogatták a szekrényeket, jöttek mentek, koppantak a csizmák. Aztán arra eszméltem, hogy fádom és fulladok, nem kapok levegőt. Nem tudtam kinyitni a szemem, hang sem jött ki a számon. Próbáltam kitapogatni kezemmel a szemem, hogy miért nem tudom kinyitni, majd rá kellett döbbennem, hogy mindkettőt kilőtték. Fura, de örültem, hogy agyonlőtték, mégis élek! Tapogatózva és szédelegve mentem ki a fürdőszobából az udvar hátsó része felé, ahol az elbújt fegyveres társaim elkaptak, és a félemeletre vittek. Szörnyülködve beszéltek, hogyan nézek ki. Egyikőjük agyon is akart löni, sőt,

még ki akart vinni az utcára, hogy a szovjeteknek megmutasson, mondván, csak én hoztam rájuk izgá-
gasságommal a bajt, ezért miattam ne lőjék szét az
egész környéket, ne nyírjanak ki miattam senkit. Egy
másik megvédett ugyan, de felajánlotta, hogy kegye-
lemből agyonlő, mivel megvakultam. Sőt, még a
kezembe is adta a pisztolyt, hogy saját magam lőjek.
Megemltem a kezemet egy kicsit a pisztollyal, majd
– mivel nem tudtam beszélni –, intettem: nem teszem
meg. Az utca egyik szemközti házának kapuja alatt
állt a mentő, ezért átvittek oda, majd az emeleten az
orvos adott egy injekciót, és azt mondta, talán még
fél óráig lehet hátra, ha nem visznek kórházba és
nem adnak vért. Pulzusom sem volt már, de azért
próbáltam megszorítani az orvos kezét, jelezvén,
hogy még élek. Két tizenhét éves fiatal egy oroszul
tudó katonatiszttel vállalta: fehér rongyot lobogtatva
jelzik a ruszkiknak, hogy egy sebesültet engedjenek
el a mentővel. Az egyik mellékcúcbán még egy
harcokosi is majdnem ránk lőtt, mire nagy nehezen
eljutottunk a Koltói Anna Kórházba, ahol azonnal
vérátömlesztést kaptam. Mikor eszméletvesztésem-
ből magamhoz tértem, a harmadik emeleten feküd-
tem, ahol a kórház udvarán lévő kápolna papja föl-
adta még az utolsó kenetet is.

Egy hét múlva átvittek az Illés utcai Klinikára,
ahol a szemmaradványaimat rakták rendbe. Remény-
kedtem, hogy majd talán legalább az egyik szemem-
mel látok még. A tüdőlövésém miatt azonban 41
fokos seblázzal három napig eszméletlen voltam,
majd az orvos megvallotta nekem, hogy látva esete-
met, csoda történt: kereszténnyé válik! A kórházban
több csepeli munkástársam is meglátogatott, de
sokan aztán disszidáltak közülük.

Mikor hat hét múlva kikerültem a kórházból, ház-
ról házra vittek ebédelni, pénzt gyűjtöttek, ruhát
készítettek, még egy rádiót is vettek nekem. 1957.
május 1-jén még a sörkertbe is kivittek. Törődtek
velem. Szinte ünnepeltek, hogy életben maradtam,
mindent megtettek azért, hogy visszanyerjem az
életkedvemet, olyannyira, hogy aztán már a saját
lábamra tudtam állni. Sajnos hamarosan elmaradoz-
tak, mivel attól tartottak, hogy összeszedik és fel-
akasztják őket. Beszélték, hogy a kórházi zárójelen-
tések alapján még kórházban fekvő '56-osokat is lőt-
tek agyon.

Miután elbocsátottak a rehabilitáló intézetből,
lejárta a táppénzem, de nem rokkantositottak. A Vakok
Intézetében ráadásul rám talált egy magas rangú

ávós, aki azt mondta, mivel statárium alatt fegyver
volt nálam – igaz, nem lőttem vele –, ezért jogos volt
a kivégzésem: ebben maradtunk.

Édesanyám testvére, Marika néni lánya – aki ösz-
töndíjjal Moszkvában tanult fizikusnak, és akinek
férje magas rangú fizikus kutató volt – beszélt érde-
kemben a Belügyminisztériumban.

1956 októberében megkaptam a katonai behívót,
de mivel csak évekkal később találtak rám, így akkor
adták oda az alkalmatlansági katonaisgazolványt.
Nem kaptam sem munkát, sem villamosbérletet,
még a vakok közé sem vettek fel. A munkások jóvol-
tából albérletekben éltem.

Csak '58 tavaszán kaptam munkát Pálmai Attila
lakatosnál mint segédmunkás Zuglóban, az Őrnagy
utcában, ahol rekamiégörgöket és vásári bicskákat
gyártottunk – velem együtt hatan. Angyalföldön, a
Tar utca 5. szám alatt laktam az idős Német néninél,
akit szinte nagymamámnak tekintettem.

Az év augusztus 20-án mentem el Szombathelyre,
a Vakok Intézetébe, ahol kefekötőként kaptam állást,
mert megszűnt a zuglói munkahelyem. Az intézeti
idő alatt a Nagy Lajos Gimnáziumba jártam egy
évig, közben pedig megnősültem. Feleségem az inté-
zet konyháján dolgozott, de közben gyors- és gép-
írást tanult.

1960. szeptember 4-én született meg fiunk, aki öt
éves volt, amikor elváltunk.

Már a Vas Megyei Kórházban dolgoztam tele-
fonközpontosként, mire 1973-ban érettségiztem.
Jogot szerettem volna végezni, ezért jelentkeztem
az ELTE Jogtudományi Karára, de nem sikerült,
mert a Kórház nem támogatta tanulmányaimat,
mondván, nincs szükségük vak jogászra, ráadásul
ellenforradalmárként tartottak számon, így aztán
visszamentem Szombathelyre újra kefet kötni. Mivel
a Centrum-taxisok tudták, hogy amatőr rádiós
vagyok, kikértek diszpcsernek, ahol 28 hónapig
12 órában dolgoztam, mégis csak négy hónap szere-
pelt a munkakönyvemben. Közben pedig bedolgo-
zóként otthon kefet kötöttem – három és fél órát
aludtam naponta.

1963-ban volt az amnesztia, ezért addig az orvo-
sok nem is mertek rokkanttá nyilvánítani, mert akkor
egyben fel kellett volna jelenteniük lőtt sérülés miatt,
így csak 1964-től vagyok rokkantnyugdíjas.

1987-ben Pestre költöztem, mert nem bírtam a
taxinál az állandó készenlétet, ráadásul a kefekötés-
től és a közsörüléstől légcsőhurutot kaptam – persze

ebben közrejátszott ám még a tüdőlövés is –, úgyhogy szanatóriumba kerültem. Hat hét után sikerült elhelyezkednem a Skála Metróban telefonközpontként, aztán a kőbányai Keriparhoz kerültem.

1989 elején a XII. kerületi tanácsnál dolgozhattam, holott tudtak az '56-os forradalmi múltamról, de akkor már érezhető volt a rendszerváltozás szele. Pár hónap után – hogy közelebb legyen a munkahelyem, mert a XI. kerületben laktam (és azóta is itt élek) – a kerületi Díjbeszedőhöz mentem telefonosnak, ahol 1997-ig dolgoztam: negyvenöt éves munkaviszonnyal mentem nyugdíjba.

Még abban az évben – Nagy Imréék újrateremtésének évében – rám lelt egykori harcostársam, Bibsi és Balás-Piri László, a Történelmi Igazságtétel Bizottság (TIB) alelnöke, akiknek jeleztem, intézzék már el, hogy hadirokkantosságnak. Akkor lettem TIB-tag. Sajnos azonban sem nekik, sem pedig Dégi András XI. kerületi önkormányzati képviselőnknek sem sikerült elérniük – addig egy fillért sem kaptam mint hadirokkant.

A forradalomban és a szabadságharcban végzett tevékenységem elismeréséül 1991-ben az Erkel Színházban elsők között kaptam '56-os Emlékérmét és oklevelet.

1992-től – 38 évvel agyonlövés után – nyilvánítottak nemzeti gondozottnak, ugyanis az Országgyűlés meghozta az erről szóló törvényt, ráadásul a döntéshez az én esetem volt a példa a képviselők számára.

1993. augusztus 19-én – Szent István napja alkalmából – az Országházban vehettem át a Magyar Köztársaság Aranykoszorúval ékesített Arany Érdemkeresztjét Antall Józseftől, Göncz Árpádtól és Szabad Györgytől.

1994-től számítok hivatalosan is hadirokkantnak, s egyúttal a Hadirokkantak, Hadiözvegyek, Hadiárvak Nemzeti Országos Szövetsége alelnöke lettem.

1997-ben mind a két Vitézi rend felavatott vitézzé, de csak 2009-ben kaptam meg az oklevelet.

2002-ben szintén elsők között adták át a Nagy Imre Emlékérmét, amit nagy megtiszteltetésnek tartok, mert Nagy Imre – annak ellenére, hogy kommunista volt –, úgy érzem, szerette volna a magyarok életét jobbítani. Vállalta a forradalmat és '56-ot. Nem kért kegyelmet, így nagy mártír halottjaink egyikének tartom.

Az egykori harcok színhelyén ma már új épületek állnak: méltó emléktáblát avattak 2007. november 3-án – az 1956-os forradalom és szabadságharc megtorlásának 50. évfordulója alkalmából. Györffy László író, publicista, Corvin közti harcos – a Vajdahunyad utcai csoport tagja (a zsokecsapkás Létra) mondta az emlékbeszédet annak az emléktáblának az avatásán (Szilasi László kőfaragó alkotása), amelynek felállítását ő kezdeményezte, Wittner Mária országgyűlési képviselő finanszírozta. A belső-józsefvárosi harcok eseményeit örökíti meg: tizenöt olyan helyszínt mutat be, ahol a forradalom jelentősebb történései zajlottak a Corvin közben és a szomszédos utcákban.

Gyakran hívnak iskolákba és felnőttek közé is, hogy mondjam el csodával határos életben maradásom történetét. Így voltam többek között 1995-ben a Magyar Újságírók Közössége (MÚK) egyik estjének vendége a híres embereket bemutató sorozatuk keretében. Többen készítettek már velem tévéinterjút is.

Még ma is szomorúsággal tölt el, hogy miért is volt az a sok véráldozat. Miért kellett fél évszázadot kiesnie a fejlődésből szegény, sokat szenvedett hazánknak? Az igazi rendszerváltoztatás még mindig nem történt meg. Sajnos sokan maradtak vezető beosztásokban, míg az egyszerű munkások továbbra is ki vannak szolgáltatva kényüknek-kedvüknek és pártkapcsolati hálózatuknak.

Mindennek dacára hálát adok a Jóistennek, hogy amiért harcoltunk, nem maradt álom: 1991 júniusában az utolsó szovjet katona is elhagyta hazánkat. Az tartotta bennem a lelket 35 évig, hogy megérhessem ezt a napot. Minden egyes szenvedés és hősi halál megérte, mert nem volt hiábavaló a harcunk.

Igaz, úgy vélem, még mindig harcolnunk kell teljes függetlenségünkért, csak most éppen hol az EU-val, hol pedig a globalista világ uraival szemben. Mert hol vagyunk még attól, hogy végre már boldogan, jólétben és olyan szeretetben éljünk, mint ahogy ez érezhető volt 1956 dicső tizenkét napjában! Nemhogy elvettek volna bármit is a betört kirakatokból, hanem mint egy nagy család, egymást segítettük élelemmel, lakhatással és főként önzetlen szeretettel.

Az egykori csepeli munkások igaz magyar emberek voltak: gyűlölték a kommunizmus nevében a gáztetteket elkövetőket. Nem tehetünk róla, hogy oly' sok évszázad óta a függetlenség vágya a vérünkben van.

Felemelő és magasztos érzés, hogy magam is részese lehettem '56 csodájának, amikor egy maroknyi kis ország szembe mert szállni és győzött – még

7 (Bp.–Pestszentlőrinc, 1940. 10. 02.–Budapest, 2009. 01. 27.)

ha rövid időre is – az állig felfegyverzett szovjet hadsereggel szemben.

Igaz, egykori '56-os fegyvertársaim naponta haltak meg mellettem, de azért voltak, akik csodával határos módom – mint én is – túléltek kivégzésüket: Gazdag Sanyi⁸ barátom is például. Csak később tudtam meg, hogy november 11-én szovjet járőrök egy igazoltatás során megtalálták zsebében a nemzetőr igazolványát, a pisztolyát és egy csomó töltenyt: azon nyomban cselekedtek. A fogait kiverték, majd miközben hátrafordult, lövés érte: a jobb füle alatt hatolt be, és a bal szeme alatt jött ki – meg is vakult arra a szemére! A második lövés már a földön fekvő tizennégy éves fiú alsó állkapcsát és az egyik hüvelykujját roncsolta szét. Csoda, hogy – ki tudja, mennyi idő múlva – feleszmélt, majd utolsó erejével elküszott a közeli klinikáig, ahol megmentették.

Lehet, hogy sokan nem értik, de nemcsak kivégzett harcostársaimért gyújtok gyertyát, hanem azokért a szovjet katonáért is, akik ellen harcoltunk, mert nekik is volt édesanyjuk és szeretteik, akik siratták őket.

Isten kegyelméből életben maradhattam intő példaként, ezért szeretném remélni, hogy Szent István király országa végre Keresztény Magyar Köztársaság lesz, ahol békében, egyetértésben és szeretetben élhetünk – és minden más országgal a kapcsolatainkra is a békés egymás mellett élés lesz jellemző!

November 6-i kivégzésem pillanatában születtem újjá. Megjártam a Hadak útját. Talán nem véletlen, hogy éppen a XI. kerületben, a Hadak útja 6. szám alatti emeletes ház 11. emeletén lakom: most még közelebb vagyok a Jóistenhez, pedig eddig is közel álltam hozzá életem során – mert mindig a tenyerén hordott.

Nem felejtetem el azt a nagyállói nyolcéves, hosszú, szőke hajú zsidó szomszédkis lányt sem, aki '44 nyarán – amikor már folyamatosan deportálták a zsidó családokat – a kertünk végében a kerítésnél egyszer csak megszólított. Tisztában volt vele, hogy

ők sem kerülhetik el sorsukat. Arra kért, amíg csak élek, emlékezze rá, mert addig ő is él! Szemembe nézett – meglátta a jövőmet. Azt mondta, súlyos, nagy baj ér. Nem halok meg – de rosszabb lesz. Valóban beteljesedtek szavai.

Vajon az ő emlékének életben tartásáért is élek még? És az egykori társaim emlékéért? Vagy azért a Széna téren harcoló, zsámbéki, alig tizennyolc éves szakmunkás Kmetz Mihályért, akit szintén aznap gyilkoltak meg, mint engem? A Logodi utca egyik üres telkén lőtte le négy pufajkás karhatalmista, mert pisztolyt találtak nála – hiába ordítottak a szomszédok, hogy amnesztia van! Később büszkén nyilatkozta Kádár: „November 6-án agyonlőttek két ellenforradalmárt, akik nem tanúsítottak ellenállást!” – tudtam: mi voltunk azok. 2005-ben Zsámbékon magam mondtam ünnepi beszédet '56-ra és Kmetz Mihályra emlékezve.

Vagy az ugyancsak a XI. kerületben élő, Gaál László '56-os társam menyasszonyáért, Magyar Katalinért?⁹ A forradalomban elesett lányokért és asszonyokért? A Móricz Zsigmond körtéren – éppen Laci barátom javaslatára – kenőszappannal öntötték fel az utat: csak úgy csúszkáltak összevissza a tankok. E bravúros kenőszappan-hadművelet után ragadt rá a Szappanos név. Menyasszonya, a mosonmagyaróvári, tizenhat éves, harmadikos képzőművészeti diák önkéntes vöröskeresztes volt, akit a Tétényi úti Kórházból indulva – betegápolás közben – a terézvárosi templom közelében lőttek le egy mentőautóban november 7-én. Laci kopjafát állított emlékére a Tétényi úti Kórház udvarán, ahova akkor ideiglenesen eltemették – magam is voltam ott pár éve egy megemlékezésen.

És azokért az embertársaimért, akiket példámmal sikerült megmentenem akár még az öngyilkosságtól is? Ki tudja? Csak a Jóisten a megmondhatója.

Majd' 77 évesen – még ha vakon is – emlékeztetni szeretnék, hogy látva lássák: nem haltak hiába hőseink.

8 (Esztergom, 1936. 01. 01.–2012) kivégzését túlélve, 1957-ben Németországba emigrált. 1997-ben vette feleségül Wittner Mária '56-os szabadságharcost és egykori halálra ítéltet.

9 Emlékét őrzi Jobbágyi Gábor *Szevasztk, én meghalok!*, *Az 1956-os forradalom és szabadságharc s a megtorlás húsz ezer halottjáról* című könyve (Kairosz Kiadó, 2010) és Pozsgai Zsolt *Szerelmem, Magyar Katalin / Anzix 1956* című színdarabja (ösbemutató: 2006. 10. 24., Aranytíz Teátrum–Aranytíz Musical Stúdió tanulóinak előadása) – Ágh István *Magyar Katalin* című versének

ihletésére. A költőt is ápolta Katalin, amikor a Kossuth téri október 25-i sortűz sebesültjeként a Tétényi úti Kórházba vitték, s ráadásul az ő unokatestvére készítette a halott lányról az utolsó képet is. *Hulló levelek vére* című novellájában is megemlíti őt (In: *Magyar írók novellái – 1956*, szerk.: Pomogáts Béla, Noran kiadó, 2006). Katalin évfolyamtársa, Kocsis Imre *Magyar Katalin halála* című rajzával állított számára örök emléket, míg Kecskeméti Kálmán festőművész és filmrendező pedig *Magyar Katalin (1940–1956)* című filmjével.